

УДК 347.77.030

DOI: <https://doi.org/10.15407/geotm2019.144.047>

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

¹Булат Є.А.*¹Придніпровський науковий центр НАН України і МОН України*

К ВОПРОСУ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НЕКОТОРЫХ АСПЕКТОВ ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

¹Булат Е.А.*¹Приднепровский научный центр НАН Украины и МОН Украины*

TO THE ISSUE OF IMPROVING SOME ASPECTS OF LEGAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY IN UKRAINE

¹Bulat Ye.A.*¹Prydniprovsk Scientific Center of NAS of Ukraine and Ministry of Education and Science of Ukraine*

Анотація. Сучасній науці притаманні такі риси як хаос, кліповість, протиріччя суджень, перехід від лінійного до нелінійного мислення і т.д.; все це сприяє створенню таких форм організації наукового товариства, які, з одного боку, здатні протидіяти руйнівним імпульсам, а з іншого - впорядковують наукові знання та зберігають основи фундаментальної науки. У цьому контексті саме наукові відкриття служать віхами, за якими орієнтується сучасне наукове знання.

Разом з тим, самі наукові відкриття в сучасному суспільстві потребують захисту, визнання їх державою як особливої форми інтелектуальної власності. Викликано це, перш за все, тим, що визнання цих наукових відкриттів в суспільстві де-факто не позбавляє їх від фальсифікації, знеособлення та підміни понять; необхідне визнання їх де-юре, що в законодавчому сенсі надавало б їм соціальну та культурологічну значимість.

У статті запропоновано новий підхід до вдосконалення правової охорони інтелектуальної власності. Наведена статистика щодо захисту інтелектуальної власності в Україні та інших зарубіжних країнах.

Метою, яка сьогодні вимагає невідкладного досягнення, є подальше вдосконалення правової охорони інтелектуальної і творчої діяльності, що виникають в науково-технічній сфері в Україні, з метою їх подальшої комерціалізації і залучення в інноваційний процес.

Удосконалення правової охорони об'єктів інтелектуальної власності і комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності як невід'ємної частини інноваційного розвитку є важливими питаннями в сфері інтелектуальної власності.

Одним з провідних чинників, який сьогодні перешкоджає вдосконаленню правової охорони інтелектуальної власності, є відсутність єдиного підходу до захисту відповідних об'єктів інтелектуальної власності.

Обґрунтовано необхідність надання належної правової охорони таких об'єктів інтелектуальної діяльності як, наприклад, бізнес-методи, раціоналізаторські пропозиції, наукові відкриття, а також інших об'єктів творчої діяльності, що містять охороноспроможні ознаки. Оскільки практично будь-який з цих об'єктів інтелектуальної власності має прикладну частину, яка містить ознаки охороноспроможних рішень, пропонується виявляти з прикладної частини матеріалів заявки кожного з таких об'єктів їх охороноспроможну частину, яка підлягає патентуванню. Такий підхід дозволить підвищити і вдосконалити рівень правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: правова охорона, інтелектуальна власність, бізнес-методи, автори відкриттів

На сучасному етапі розвитку інноваційних відносин інтелектуальна власність залишається одним з головних важелів успішного функціонування будь-якої розвинутої країни і Україна у цьому сенсі не є винятком.

1 вересня 2017 року набула чинності Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1]. Ця Угода поставила перед Україною завдання максимального використання всеосяжної зони вільної торгівлі для економічного та науково-технічного розвитку країни. Ст. 375 Угоди відзначено, що співробітництво між Сторонами спрямовується на сприяння залученню України до

Європейського дослідницького простору і сприяє Україні у підтримці реформування та реорганізації системи управління науковою сферою та дослідних установ (зокрема в розвитку її потенціалу щодо розвитку науки і технологій) з метою сприяння розвитку конкурентоспроможної економіки та суспільства, яке базується на знаннях» [1].

Для збереження наукового потенціалу України необхідно використати всі можливості Угоди про Асоціацію з ЄС, і особливо нагальної актуальності сьогодні набуває питання подальшої охорони і ефективного захисту результатів інтелектуальної діяльності.

Необхідно відзначити, що Україна стала третьою країною-учасником Програми Східного Партнерства і єдиною країною у цьому регіоні, яка вже у 2002 році підписала окремий Договір про співпрацю у сфері науки та техніки з Європейською Комісією (цей Договір діє з 2003 року). Згідно з умовами цього договору у країні був створений Спільний комітет з питань співпраці у сфері науки та техніки. В рамках засідань Спільного комітету обидві сторони обмінюються актуальною інформацією щодо оновлень у методології та політиці досліджень та інновацій та виконання пов'язаних з ними програм у ЄС та Україні відповідно [2, с. 36]. У 2016 році Україна підписала договір про участь у програмі «Євроатом». Такий розвиток подій демонструє політичну волю України до майбутнього у складі Європейського Союзу [2, с. 36].

Інноваційний розвиток України пов'язаний з численними чинниками, вдалий розвиток яких є запорукою не тільки успішного функціонування всієї системи в цілому, але також успішним розвитком таких її складових, як інтелектуальна власність. Сьогодні не є таємницею, що національна інноваційна система повинна діяти у межах сталої економічної системи, а інноваційна політика держави має бути спрямована на всебічний розвиток і підтримку одного з її пріоритетних напрямів – інтелектуальної власності [3].

За даними звіту Світового економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018 рр., Україна піднялася на 4 позиції в рейтингу й посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн. На одну позицію нижче розташований Бутан – 82 місце, а на 80 позицію перемістилася Бразилія. Україна, як і раніше, займає досить високі позиції за показниками ємність ринку (47 місце), охорона здоров'я, початкова освіта – 53 місце [4, с. 11].

І досі сьогодні такі передумови інноваційного розвитку, як людський капітал, освіта і наука перебувають в Україні на високому рівні, у той час як окремі складові її інноваційного розвитку, у тому числі інтелектуальна власність, її належна правова охорона, потребують нагального удосконалення.

У провідних країнах світу інтелектуальна власність представлена не тільки як основний потенціал інноваційного розвитку таких країн, але також як фундаментальна складова їх національного багатства. Інтелектуальна власність у цих країнах, представлена інноваціями в науковій, технічній, технологічній сферах і є головною складовою інтелектуального капіталу. Адже економічні переваги у найбільш високорозвинених країнах світу формуються саме за рахунок ефективної і дієвої правової охорони інтелектуальної власності.

До того ж, в усьому світі інтелектуальна власність є об'єктом цивільного обороту, попит на неї, у силу її вагомого значення і особливо її результатів для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства неупинно зростає. Питання належної охорони і використання інтелектуальної власності в сучасних умовах інноваційних відносин починають відігравати все важливішу роль у науковій, комерційній, підприємницькій та іншій діяльності підприємств та установ нашої держави. Інтелектуальна власність в сучасних умовах є одним з наймогутніших стимуляторів прогресу у всіх галузях розвитку суспільства. При цьому вона стає об'єктом вивчення з боку різних напрямів. Психологи вивчають її як результат розумової праці, новаторського пошуку. Соціологи встановлюють взаємозв'язок між розвитком творчої діяльності, соціальним і науковим прогресом. Економісти розглядають інтелектуальну власність як засіб підвищення ефективності виробництва. Правознавці вивчають її як об'єкт права у зв'язку із суспільною цінністю та пов'язані з нею правовідносини [5, с. 284].

На міжнародному нормативному рівні поняття «інтелектуальна власність» було закріплено в 1967 р. на Стокгольмській дипломатичній конвенції, що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності; на ній були визначені об'єкти інтелектуальної власності, які отримали своє подальше законодавче закріплення.

Згідно з положеннями цієї Конвенції (ст. 2 п. VIII) під «інтелектуальною власністю» розуміються права, які відносяться до:

- літературних, художніх и наукових творів;
- виконавської діяльності артистів, звукозапису, радіо - і телевізійних передач;
- винаходів у всіх галузях людської діяльності;
- наукових відкриттів;
- промислових зразків;
- товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень;
- захисту проти недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, які відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях [6].

На сучасному етапі розвитку інноваційних відносин в Україні існує необхідність у пошуку ефективних і дієвих підходів до удосконалення чинного законодавства у досліджуваній сфері, створення сприятливого правового режиму для суб'єктів наукових розробок та їх подальшому оформленні. Сьогодні, на жаль, особи, творчої працею яких створюються численні об'єкти інтелектуальної власності, змушені шукати кращі умови для праці в інших країнах. До того ж ні для кого сьогодні не є таємницею, що багато науково-практичних розробок вітчизняних вчених стають легкою здобиччю для будь-яких осіб як на теренах України, так і за її межами. На сучасному етапі багато цікавих творчих результатів та ідей, за відсутності належного правового регулювання з боку держави, спливають за кордон. Ніхто сьогодні не зможе навести конкретні дані, скільки талановитих вчених Україна втратила через відсутність чітких законодавчих механізмів регулювання цього питання. Вже чимало талановитих і працьовитих вчених

залишило країну у пошуках більш придатних умов для праці і наукових досліджень. Нині, на жаль, триває процес еміграції багатьох вітчизняних вчених.

Саме тому, удосконалення правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, визнання відповідних прав за авторами технічних і технологічних розробок та подальша комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності як невід'ємної складової інноваційного розвитку залишаються важливими питаннями у сфері інтелектуальної власності.

На наш погляд, доцільно удосконалити механізм правового регулювання деяких об'єктів інтелектуальної власності через застосування правового інструментарію, властивого інституту патентування, оскільки найбільш розповсюдженою формою правової охорони об'єктів інтелектуальної, промислової власності сьогодні у світі вважається саме механізм патентування. З огляду на це, автором статті пропонується розширити сферу правової охорони через визнання відповідного правового режиму за такими об'єктами інтелектуальної власності як наукове відкриття, раціоналізаторська пропозиція, бізнес-метод. Об'єктів інтелектуальної, творчої діяльності, які з'являються останнім часом і потребують належної правової охорони, стає значно більше, у зв'язку з тим, що інтелектуальна власність як підгалузь цивільного права на сучасному етапі динамічно розвивається. Саме тому, на прикладі таких об'єктів як наукове відкриття, раціоналізаторська пропозиція і бізнес-метод пропонуємо удосконалити їх правову охорону.

Ми вважаємо, що процедура визнання відповідних прав за авторами таких об'єктів інтелектуальної власності може мати такий вигляд. Оскільки майже кожний із зазначених об'єктів інтелектуальної власності має охороноздатну частину, яка містить ознаки незахищених патентоздатних рішень, пропонується виявляти із практичної частини кожного з них його охороноздатну частину, яка підлягає правовій охороні. Стосовно правової охорони бізнес-методу запропоновано виявляти з матеріалів заявки його охороноздатну частину, яка заявляється як «спосіб». У цьому випадку, якщо заявка відповідає заявленим критеріям охороноздатності, вона оформлюється належним чином для отримання охоронного документа у державній Установі.

Матеріали заявки на наукове відкриття містять теоретичні, експериментальні і практичні дані (прикладну частину), які обґрунтовують сутність заявленого наукового положення. При цьому, окремої уваги заслуговує прикладна частина наукового відкриття, оскільки саме у ній містяться матеріали, які підлягають патентуванню і роблять таке наукове відкриття охороноздатним. Саме такі відкриття дозволяють у найкоротші строки реалізувати нові технічні і технологічні рішення, які втілюються у винаходи, на які можна отримати охоронний документ у вигляді патенту, з його подальшою комерціалізацією. Аналогічний підхід може застосовуватися до раціоналізаторських пропозицій і до інших результатів інтелектуальної діяльності, які містять охороноздатні ознаки, які підлягають патентуванню. Удосконалення правової охорони результатів інтелектуальної діяльності у такий спосіб дозволить не тільки зберегти науковий потенціал нашої країни, але також визнати і забезпечити права і законні інтереси авторів таких технічних і технологічних розробок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631.
2. Заключний звіт незалежного європейського аудиту національної системи досліджень та інновацій України. URL: <http://h2020.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/KI-AX-16-008-UK-N-Transl.pdf>.
3. Казаков В.В. Организационно-финансовый механизм формирования и реализации инновационной политики экономических систем капитала. URL: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/363/image/363-157.pdf>
4. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році: аналітична довідка / Т.В. Писаренко та ін. К.: УкрІНТЕІ, 2018. 98 с.
5. Цивільне право України (Загальна частина): навч. посіб. / Т.М. Алфьорова та ін. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 432 с.
6. Конвенция, учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169.
7. Цивільний кодекс України. К.: Школа, 2003. 384 с.

REFERENCES

1. "Agreement on Association between Ukraine and the European Union", available at: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631.
2. "Final report of the independent European audit of the national system of research and innovation of Ukraine", available at: <http://h2020.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/KI-AX-16-008-UK-N-Transl.pdf>.
3. Kazakov, V.V. "Organizational and financial mechanism for the formation and implementation of the innovation policy of economic capital systems", available at: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/363/image/363-157.pdf>.
4. Pisarenko, T.V., Kvasha, T.K. et al. (2018), *Stan innovatsiyanoi diyal'nosti ta diyal'nosti u sferi transferu tekhnolohiy v Ukrayini u 2017 rotsi: analitychna dovidka* [Status of innovation activities and activities in the field of technology transfer in Ukraine in 2017: analytical reference], UkrINTEI, Kyiv, Ukraine.
5. Alfeyrova, T.M., Berestova, I.E., Bulat, Ye.A. et al. (2013), *Tsyvilne pravo Ukrayiny (Zahalna chastyna)* [Civil Law of Ukraine (General Part)], High-Tech Press, Kyiv, Ukraine.
6. "Convention establishing the World Intellectual Property Organization", available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169.
7. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy* [The Civil Code of Ukraine] (2003), Shkola, Kyiv, Ukraine.

Про автора

Булат Євгенія Анатоліївна, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Придніпровського наукового центру НАН України і МОН України, Дніпро, Україна

About the author

Bulat Yevheniya Anatoliyivna, Doctor of Judicial Sciences (D. Sc.), Senior Researcher, Prydniprovsk Scientific Center of NAS of Ukraine and Ministry of Education and Science of Ukraine, Dnipro, Ukraine

Аннотация. Современной науке присущи такие черты как хаос, клиповость, противоречия суждений, переход от линейного к нелинейному мышлению и т.д.; всё это способствует созданию таких форм организации научного общества, которые, с одной стороны, способны противодействовать разрушительным импульсам, а с другой – упорядочивают научные знания и сохраняют основы фундаментальной науки. В этом контексте именно научные открытия служат вехами, по которым ориентируется современное научное знание.

Вместе с тем, сами научные открытия в современном обществе нуждаются в защите, в признании их государством как особой формы интеллектуальной собственности. Вызвано это, прежде всего, тем, что признание этих научных открытий в обществе де-факто не избавляет их от фальсификации, обезличивания и подмены понятий; необходимо признание их де-юре, что в законодательном смысле придавало бы им социальную и культурологическую значимость.

В статье предложен новый подход к совершенствованию правовой охраны интеллектуальной собственности. Приведена статистика по защите интеллектуальной собственности в Украине и других зарубежных странах.

Целью, которая сегодня требует безотлагательного достижения, является дальнейшее совершенствование правовой охраны интеллектуальной и творческой деятельности, возникающих в научно-технической сфере в Украине, с целью их дальнейшей коммерциализации и вовлечения в инновационный процесс.

Совершенствование правовой охраны объектов интеллектуальной собственности и коммерциализация результатов интеллектуальной деятельности как неотъемлемой части инновационного развития являются важными вопросами в сфере интеллектуальной собственности.

Одним из ведущих факторов, который сегодня затрудняет совершенствование правовой охраны интеллектуальной собственности, является отсутствие единого подхода к защите соответствующих объектов интеллектуальной собственности.

Обоснована необходимость предоставления надлежащей правовой охраны таким объектам интеллектуальной деятельности как, например, бизнес-методы, рационализаторские предложения, научные открытия, а также

другим объектам творческой деятельности, содержащим охраноспособные признаки. Поскольку практически любой из этих объектов интеллектуальной собственности имеет прикладную часть, содержащую признаки охраноспособных решений, предлагается выявлять из прикладной части материалов заявки каждого из таких объектов их охраноспособную часть, которая подлежит патентованию. Такой подход позволит повысить и усовершенствовать уровень правовой охраны интеллектуальной собственности в Украине.

Ключевые слова: правовая охрана, интеллектуальная собственность, бизнес-методы, авторы открытий

Abstract. Modern science has such features as chaos, clips, contradictions of judgments, transition from linear to non-linear thinking, etc.; all this contributes to the creation of such forms of organization of the scientific society, which, on the one hand, are able to counteract destructive impulses, and on the other hand, streamline scientific knowledge and preserve the fundamentals of basic science. In this context, it is the scientific discoveries that serve as milestones by which modern scientific knowledge is guided.

At the same time, the scientific discoveries themselves in modern society need protection, in their recognition by the state as a special form of intellectual property. This is caused, first of all, by the fact that the recognition of these scientific discoveries in society de facto does not save them from falsification, depersonalization and the substitution of concepts; it is necessary to recognize them de jure, which in a legislative sense would give them a social and cultural significance.

In the article new approach of improving the legal protection of intellectual property is defined. Statistics of intellectual property protection in Ukraine and other foreign countries is presented.

The purpose, which requires urgent solution, is the necessity to further improvement the legal protection of the intellectual and creative activity, received in the scientific and technological spheres in order to commercialize them and involve them in the innovation process is determined.

Improvement of the legal protection of intellectual property objects and commercialization of the results of intellectual activity as an integral part of innovation development are important issues in the field of intellectual property.

One of the leading factors, which today impedes the improvement of the legal protection of intellectual property, is the lack of a unified approach to the protection of the relevant intellectual property objects.

The necessity to distribute appropriate legal protection to such intellectual objects as, for example, business methods, rationalization proposals, scientific discoveries, as well as other objects of creative activity that contain patentable parts is substantiated. Since almost any of these intellectual property objects has a patentable part containing parts of unprotected decisions, it is proposed to highlight from the practical part of each of them a patentable part that is subject to legal protection. This approach will allow to improve and to raise the level of legal protection of intellectual property in Ukraine.

Keywords: legal protection, intellectual property, business methods, authors of discoveries

Статья поступила в редакцию 01.02.2019

Рекомендовано к печати д-ром техн. наук В.Г. Шевченко